

ניהול ותכנון תיירות ונופש ביערות קק"ל

פרופ' נורית קליאוט* ואביטל (דוידמן) קורמן**

מחקר זה בחן את דפוסי פעילות הפנאי של נופשים ביערות קק"ל, כשמטרתו היו אפיון הביקוש לנופש ביערות קק"ל ובמיוחד אפיון האוכלוסייה הנופשת, התנהגותה, תפיסותיה והעדפותיה בכל הנוגע לנופש ביערות. כמו כן נבחן היצע היערות והחניונים לנופש בהתייחסות ישירה לביקוש, תוך בחינת מיקומם, נגישותם, המתקנים והשירותים המוצעים בהם, הצמחיה בהם ועוד. במחקר נבדקו ארבעה אתרי יער וחניונים ביערות קק"ל בהם נערכה דגימה אקראית של האוכלוסייה המבקרת. בחירת אתרי היער נעשתה תוך היצמדות לעקרונות בסיסיים מנחים והם:

- ❖ מידת קירבה נמוכה ובינונית של היערות למרכזים מטרופוליניים.
- ❖ נגישות אליהם (קירבה לכבישים ראשיים).
- ❖ ריחוקם היחסי מאטרקציות תיירותיות נלוות.
- ❖ גודל החניונים והיערות.
- ❖ מיגוון התשתיות והמתקנים המוצעים בחניונים.

היערות שנבחרו למחקר הם: חניוני יער קריית אתא; חניוני יער הזורע (בגוש יערות מנשה); חניון המשוריין ביער כברי וחניון שפיגל ביער הר אחים. ארבעת המוקדים מייצגים אתרי נופש גדולים יחסית, אשר מושכים אוכלוסייה באופן אינטנסיבי ואשר בהם שלושה חניונים לפחות (יערות מנשה ויער קריית אתא), וגם יערות אשר מייצגים אתרי נופש קטנים יחסית (חניון בודד, כמו חניון שפיגל וחניון המשוריין). כל אחד משני הסוגים האלה נבחר גם על סמך מיקומו ומידת הקירבה שלו למרכזים מטרופוליניים. החניונים שנבדקו היו בעלי רמת פיתוח דומה (בינונית). בסך הכל חולקו בארבעת החניונים יותר מ-400 שאלונים. ככלל, נותחו 100 שאלונים מלאים ותקינים עבור כל חניון. השאלונים חולקו בעיקר בשבתות ובימי חול המועד ומקצתם בימי ו'.

* הכותבת הינה מרצה וחוקרת בחוג לגיאוגרפיה, אוניברסיטת חיפה.

** הכותבת הינה חוקרת בחוג לגיאוגרפיה, אוניברסיטת חיפה.

ניהול ותכנון תיירות ונופש ביערות קק"ל

המסגרת התיאורטית של מחקר זה קובעת בראש ובראשונה הגדרות יסוד הנוגעות לנופש בכלל ולנופש בחיק הטבע וביערות בפרט. לאחר מכן מובאים היבטים תיאורטיים של היצע נופש בחיק הטבע, הכוללים התייחסות לסיווג ומיון משאבי נופש בטבע וקונפליקטים הקיימים בין הנופש בטבע לבין הסביבה (כושר נשיאה). ההיבטים התיאורטיים של הביקוש לנופש בטבע מתייחסים לביקוש בכללותו ולגורמים המשפיעים עליו. הסקירה מציגה את ההתייחסות לנופש ביערות בעולם המפותח ומדגימה נושא זה ביתר פירוט על "נושאת הדגל" בתחום זה – ארה"ב. המסגרת התיאורטית מסתיימת בסקירה תמציתית על מדיניות ויעדי הייעור של קק"ל בארץ ישראל ובסקירה על פיתוח היערות הללו למטרות נופש.

הממצאים המרכזיים שעלו במחקר:

א. תכונות קהל הנופשים ודרישותיהם.

- ❖ רוב הנופשים הם ילידי הארץ, יהודים ברובם, נשואים עם ילדים, חילונים ורובם בעלי השכלה תיכונית ואקדמית והכנסה מעל הממוצע.
- ❖ החניונים שנבדקו מראים תחילת תהליך של התמחות בקהלים ספציפיים.
- ❖ לכל החניונים יש קהל מבקרים המכיר אותם היטב ומגיע אליהם הרבה פעמים.
- ❖ רוב הנופשים מגיעים ממרחק קצר ולכן לחניונים בקרבת מרכזים עירוניים חשיבות רבה.
- ❖ רוב הנופשים מבקרים גם ביערות אחרים של קק"ל.
- ❖ האביב וסוף השבוע הם העונה והימים המועדפים לביקור ביערות.
- ❖ הנופשים חוזרים בדרך כלל לחניונים אותם הם מכירים. המידע המתקבל על היערות עובר על פי רוב באמצעים משניים (חברים).
- ❖ משך הביקור ארוך למדי ועשוי להיות ארוך יותר אם התשתית והשירותים ישתפרו.

ב. סיבות לביקור

- ❖ רוב מוחלט בכל החניונים מגיע לשם עריכת פיקניק/מנגל, שהות בחיק הטבע ומנוחה.

ג. שביעות רצון מהמתקנים

- ❖ יש חוסר שביעות רצון רב ממצב השירותים בכל החניונים ורצון בפיתוח שירותים רטובים בכל החניונים. גם לגבי נקיון הפחים יש חוסר שביעות רצון.

❖ באופן כללי, קיימת רמת שביעות רצון בינונית מהתשתיות והמתקנים המוצעים בחניונים.

ד. פיתוח מתקנים ושירותים בחניונים

❖ חשיבות גבוהה מאוד ניתנה לפיתוח שירותים רטובים, פיתוח שולחנות וספסלים ומתקני משחקים ואחר כך למתקני צלייה. חשיבות בינונית וגבוהה ניחנה גם לפיתוח חניון סלול.

❖ יש עניין רב בפיתוח מרכזי מבקרים שבהם יחולק חומר הסברה, מפות וכד'.

❖ יש תמיכה בפיתוח אזור קמפינג ללינה.

❖ אין עניין רב בפעילויות אקטיבית ובפיתוח תיירות סיכון.

ה. תפיסות ועמדות של המבקרים לגבי נופש ביערות

❖ כל הנופשים אוהבים לבלות עם משפחותיהם בחיק הטבע והבילוי ביערות נתפס ככזה.

❖ יותר משני שלישים מהנופשים מעדיפים יערות שאינם הומי אדם והם גם מוכנים לנסוע מרחק רב בכדי לא לחוש בצפיפות.

❖ מבקרים רבים מעוניינים בהיצע יערות בעלי רמות פיתוח שונות.

❖ דמי כניסה ליערות - בין מחצית לשני שלישים מהנופשים אינם מוכנים לשלם דמי כניסה ליערות.

מסקנות עיקריות

❖ רוב המבקרים אינם מעוניינים בפעילות ספורט והליכה אלא בבילוי שקט בחיק הטבע ובעריכת פיקניק ומנגל. זאת אולי בשל העובדה, כי היערות בארץ מציעים אפשרות זו בלבד.

❖ יש אחידות דעות בקרב הנשאלים על חיוניות של שירותים רטובים בכל היערות וחוסר שביעות רצון גבוהה מהניקיון ומאי המצאותם ברזי מים.

❖ מבין המתקנים והתשתיות היומיומיים שהנופשים היו רוצים לראות בחניוני היערות אפשר להזכיר מתקני צלייה, שולחנות וספסלים, חניון סלול ומתקני משחק.

❖ יש עניין חלקי בפיתוח שבילים לרכיבת אופניים ורכיבת סוסים וכן עניין במגרשים למשחקי כדור.

❖ נראה כי יש התחלה של "התמחות" של יערות וחניוני קק"ל מבחינת יישובי המוצא

ניהול ותכנון תיירות ונופש ביערות קק"ל

של הנופשים. כאן ניתן להבחין בשלושה סוגי יערות: יערות מקומיים, יערות אזוריים ויערות ארציים. מבחינת הרקע הדמוגרפי, הכלכלי והחברתי של הנופשים: סקר זה מצביע על התחלה של התכנסות של סוגי אוכלוסייה מסוימים ביערות וחניונים מסוימים.

❖ רוב הנופשים מוטרדים מרמות הצפיפות ביערות והיו מעדיפים לבלות בחניוני יערות פחות צפופים. כמו כן קיים ביקוש לפיתוח סוגים שונים של נופש ביערות ועניין בהחלת רמות פיתוח ורמות אינטנסיביות שימוש שונות.

ולבסוף: פיתוח ואספקה של מיגוון חניוני יער, ברמות פיתוח שונות, כתוצאה מהערכת המידע שייאסף מציבור המבקרים, יתרום ללא ספק לשידרוג רמות הביקוש והיצע לנופש ביערות קק"ל, לעלייה בשביעות רצון המבקרים, לניהול מבקרים ומשאבים נכון יותר, אשר מיישם עקרונות פיתוח בר-קיימא ולהגדלת היצע ההודמנויות לנופש ביערות.